

СТЕРЕОТИПИ И НАГЛАСИ КЪМ НЯКОИ МАЛЦИНСТВА В БЪЛГАРИЯ

Хосе Валенсия, Зорница Ганева

The relationship between beliefs and attitudes, as well as different normative regulations when explaining stereotypes and prejudices towards the two most numerous ethnic groups in Bulgaria: Romany and Turks, were analysed. In the survey conducted, a stable correlation between beliefs and attitudes was established by application of the method of free word associations. Also, there is a more positive evaluation of minorities in the individual normative context than in the context of substitution. The different logic that metasytem exerts during the action of the cognitive operations was explained from the point of view of the Theory of Social Representations.

Увод

България като част от стария континент Европа представлява пъстра, разноцветна мозайка от различни етноси, езици и техните култури. В света, в който живеем, етническото разнообразие все повече става норма, правило, а не изключение. То е естествена и законодателно легитимирана реалност. Живеем в общество от хора, различни по своите идеи, религия, етническа принадлежност, език, обичаи, култура, които е необходимо да съжителстват заедно, като споделят една и съща територия.

Същевременно неоспорим факт е, че не са изчезнали актовете на расизъм и ксенофобия, проявите на предразсъдъци и стереотипи на етническа основа, които са актуален социален и психологически проблем в национален мащаб. Всекидневният живот ни показва, че предразсъдъците могат да приемат различни форми, от най-ясно изразени, груби и категорични, много от които са характерни за детството, до „най-мекки“ или прикрити, „маскирани“, по-характерни за юношеството, а и за по-късни възрастни периоди.

Стереотипи и предразсъдъци

Широко известната идея, че **стереотипите** – **убеждения** за качествата на членовете на дадена група водят до **предразсъдъци** – **отрицателни нагласи**, има своя теоретичен опонент както в изследвания на стереотипите, така и в изследвания на нагласите (Stroebe & Insko, 1989) и по-конкретно при анализиране връзката между стереотипите и предразсъдъците (Harding, Proshansky, Kutner & Chein, 1969; Tajfel, 1984) и при детерминантите на нагласите (Eagly & Chaiken, 1993), между които на когнитивното измерение се обръща особено внимание. В социалната психология Ташфел (Tajfel, 1969) твърди, че е необходимо да се имат предвид **когнитивните аспекти** на предразсъдъка. По-късно (Tajfel, 1981) „преформулира“ своята позиция, като дефинира **диференциращата функция** на стереотипите. Благодарение на нея групите са различавани и изграждат групова идеология, която узаконява и оправдава враждебните действия и поведение, насочени към другите. В този смисъл стереотипите са причина за „рационализиране“ на груповата позиция (Echevarria, González & Villarreal, 1995; Jost & Banaji, 1994; Jost & Burgess, 2001).

В настоящото изследване под **стереотипи** ще се разбира вид „**социални митове**“ (Tajfel, 1984) или „серия от **споделяни убеждения** за чертите на дадена група“ (Ashmore & Del Boca, 1981; Brigham, 1971). Освен това под **предразсъдък** се разбира **нагласата** към друга група, различна от собствената, чиято тенденция за оценяване е основно негативна (Harding, Kutner, Proshansky & Chein, 1954; Harding et al, 1969). Дефиниция от този вид помага да се избегне двойствеността при понятието „предразсъдък“ (негативност, оправдание или не и т.н.).

Връзка между стереотипи и предразсъдъци

Връзката между **стереотипите** и **предразсъдъците**, разглеждана на колективно или индивидуално ниво, се осъществява, като стереотипизираните черти за дадена група се оценяват, подобно на проведеното изследване на Katz и Braly (1933) (в колективен план) или при по-нови изследвания на индивидуално равнище (Eagly & Chaiken, 1993; Eagly, Mladinic & Otto, 1991; Eagly & Steffen, 1988; Esses, Haddock & Zanna, 1993; Glick & Fiske, 1996; Glick et al., 2001) за различни социални групи.

Като значими детерминанти на нагласите се изследват **афективните** (Zajonc, 1980) и **поведенческите детерминанти** (Vem, 1972). Като цяло нагласите обхващат **три източника на информация: когнитивни, афективни** (емоции и чувства) и **поведенчески** (Eagly & Chaiken, 1993; Zanna & Rempel, 1988). Настоящото изследване се основава на връзката между стереотипите и предразсъдъците. То разглежда условията, при които убежденията се свързват с нагласите (като се имат предвид критиките по отношение на методологията, които поставят под съмнение тази връзка).